

הצרכנים

האולטימטום המגוחך

פרט המוזר ביותר בכל מיבצע סיני הוא האולטימטום הבריטי-צרפתי, שפורסם בשבוע ארבע וחצי אחר-הצהרים ב-30 באוקטובר, 1956 — היינו 19 שעות בלבד אחרי שכוחות צה"ל חצו את הגבול.

האולטימטום טבע מכוחות מצריים וישראל להיסוג מיד מגדות התעלה למרחק של 15 קילומטרים משני עבריה. אולם באותה שעה לא הספיקו כוחות צה"ל אף להתקרב עד כדי מרחק כזה מן התעלה. 400 צנחנים ישראליים נמצאו מנותקים במרחק 60 קילומטרים מן התעלה. כל כוחות צה"ל האחרים נמצאו עדין סמוך לגבול. הכוח העיקרי של צה"ל עמד מול אברעג'ילה, 15 קילומטרים בלבד מנקודת-היוניקו שלו.

האולטימטום בא לדויד בן-גוריון כאפתעה גמורה, והוא קיבל את הידיעה בהתפרצות של זעם. כי אחת ממטרותיו העיקריות של בן-גוריון היתה לנחול במדבר סיני נצחון צבאי ישראלי חד-משמעי, ללא שום התערבות זרה — כדי להוכיח לערבים אחת ולתמיד את עליונותו המוחלטת של צה"ל. האולטימטום, וההתערבות הצבאית האנגלו-צרפתית שבאה כעבור יממה, הכשילו מטרה זו.

כתוצאה מכך נשלל מ ישראל הנצחון הצבאי — כי כל מומחה יודע כיום שחיל-האוויר המצרי הושמד בידי האנגלו-צרפתים, עיקר ההתקדמות של צה"ל באה אחרי שהצבא המצרי קיבל פקודה לנטוש את סיני, כדי להגן על מצרים עצמה מפני הפולשים. יתר על כן, עיתוי האולטימטום הכתים את ישראל בכתם של קנוניה עם כוחות האימפריאליזם — דבר שבן-גוריון ביקש למנוע.

מה קרה? מדוע הסכימה ממשלת בריטניה להצגת אולטימטום, שהיה מגוחך מבחינה עובדתית, ומסוכן מבחינה פוליטית? מדוע נוסח האולטימטום כך, תחת דרוש מצה"ל ומן הצבא המצרי להיסוג 15 ק"מ מן העמדות בהן שהו אותו רגע? מדוע בוים העניין כולו בצורה הנראית כיום לילדותית ושקופה להחריד?

התשובה היא: מיבצע סיני-ראשון, אף שתוכנו בקפדנות לכל פרטיה, השתבש עוד בראשית ביצועו. ארץ נצורה, שהפך את כל הקערה על פיה. התיכנון, שהיה ערמומי ומחוכם, נראה לפתע מגוחך ומביש.

מה קרה?

מתי נולד המיבצע?

דעה המקובלת היא כי מיבצע סיני-ראשון בא כתגובה על מעשי עבד אל-נאצר, שהלאים את חברת תעלת-סואץ. אך היתוך הוא נכון: המיבצע תוכנן עוד לפני כן, ומעשי השליט לא היו אלא תגובה צפויה על פרובוקציה מתוכננת, שהיתה חלק מן התיכנון.

אבותיו הרחוקים של המיבצע היו ארבעה: המסכ"ל הצרפתי, דויד בן-גוריון, אנתוני אידן ונורי סעיד. כל אחד מהם פעל מתוך מניעים שונים. אך לכולם היתה מטרה אחת משותפת, שהיתה המטרה האמיתית היחידה של המיבצע כולו:

הפלתו של גמאל עבד אל-נאצר. צרפת רצתה בכך מפני שהיה נדמה לה (בטעות) כי עבד אל-נאצר הוא המנהיג האמיתי של מלחמת-השהיחור האלג'ירית. הקצינים הצרפתיים, שאיבדו את הודוסיין, מארוקו ותוניס, החליטו שניתן להציל את אלג'יריה רק על-ידי חיסול השליט המצרי. ימים מעטים אחרי פרוץ מלחמת אלג'יריה, בנובמבר 1954, החליטה צרפת לספק לנאצר את מוטורי הקרב הראשונים מדגם מיסטר, ומאז גבר זרם הנשק הצרפתי לישראל, עד למיבצע.

בן-גוריון החליט עוד ב-1955 כי עבד אל-נאצר עלול להיות המנהיג הדינאמי שיאחד את העולם הערבי נגד ישראל, כפי שהודה לאחר מכן בכנסת. להמעיט את זמנתו של נאצר — זה המעשה הגדול.

יתר על כן, עוד לפני כן התגבש אצל בן-גוריון וקומץ יועציו הרעיון שיש להרחיב את גבול ישראל עד לתעלת סואץ — כדי שהתעלה, שהיא חיונית לכל המדינות, תשמש מעין הייץ בין ישראל ומצרים. בנובמבר 1955 קיבל בן-גוריון תזכיר מאת קצין בריטי, אלוף-משנה ריצ'ארד מיינרדגן, שהציע לו: (א) להפוך את מצרים לתוקפן. (ב) להתקיף את מצרים ולהגיע אל התעלה. (ג) להכריז על התעלה כעל נתיבים בינלאומיים תחת שלטון האו"ם, עם אזור ניטרלי משני צדדיה, כדי לבודד את מצרים מישראל לעולם ועד. (ד) להכריז על ריבונות ישראל בחצי האי סיני.

מטרה ישראלית שלישית היתה, כאמור, לנחול נצחון צבאי מזהיר ותדמישפי, שיוכיח לערבים כי לישראל יש עליונות צבאית מוחלטת וקבועה.

אידן שיה את עמדתו באופן קיצוני באביב 1956. עד אז קידה לשתף פעולה עם עבד אל-נאצר, אפילו נגד ישראל, השינוי בא כאשר עוררו חסידי עבד אל-נאצר מהומות בירדן נגד הצטרפותה לחוזה בגדאד, וכאשר גרמו לסילוקו של גלאב באשא. אידן חשש שירדן תהפוך גרורה מצרית, וכי בזה יקץ הקץ על ההשפעה הבריטית במרחב. הוא החליט לחסל את עבד אל-נאצר.

נורי סעיד, שהיתה לו השפעה עצומה בלונדון, פעל באותו כיוון. הוא רצה לחסל את עבד אל-נאצר ולהקים כוח השמיי שישלוט במרחב. בין השאר רצה לספח את ירדן לעיראק (כולה או את חלקה המזרחי, תוך השארת מערב הירדן בידי ישראל), וכן להפוך את סוריה ולבנון לגרורותיו.

הרעיון הכללי של מיבצע צבאי נגד שליט מצרים התגבש סופית עוד באביב 1956. פרט מאלף: באותו זמן הודיעה ישראל לאו"ם כי היא מוכנה להסכים להקמת עמדות-תצפית של משקיפי או"ם על גבול רצועת-עזה — בתנאי שתוקף הסכמה זו יסוג ביום ה-31 באוקטובר, 1956. ואילו גולדה מאיר הודיעה, לאחר מכן, לבית-המשפט הבינלאומי בהאג, כי ישראל מוציאה מכלל סמכות בית-המשפט עניינים הנוגעים ל"איוורוי כיבוש צבאיים" — אף שבאותו זמן לא היה לישראל שום אזור כזה.

ההכנה המדינית: הפרובוקציה

אף שארבעת השותפים הפוטנציאליים היו בעלי מטרה משותפת, הרי היו ביניהם ניגודי אינטרסים מהותיים.

בן-גוריון לא רצה במיבצע שיהיה טבוע בחותם של קנוניה עם המעצמות האימפריאליסטיות. אידן יגורר סעיד לא רצו בשום שיתוף-פעולה גלוי עם ישראל, כי הדבר היה הורס בהכרח את מטרות העיקריות: להשתלט על העולם הערבי.

רק לצרפתים לא היה איכפת מאומה, זולת התוצאה. הנגורלים הצרפתיים, שרחשו בוז עמוק רק לממשלות לונדון וירושלים, אלא גם לממשלתם הם, רצו להפיל את עבד אל-נאצר, והיה מה — ולא היה איכפת להם כלל מה המחיר הפוליטי שישלמו השותפים האחרים. עמדה זו היתה הרת תוצאות.

משנתגבש הרעיון הכללי, היה צורך למצוא אמתלה סבירה להתקפה צבאית על מצרים —

• גם בישראל הכתה אמונה זו שרשיב עד חזון האחרון, לטרות שתופרכ פעמים רבות על-ידי העולם הזה.

פאמלה וטום אמבויה בנצרת איך להרוג ירח דבשו?

זר — בהביאם בכך נזק בליתוקן למדינה ולבטחונה.

אורחים

ציונות כדבש

הם ניצבו על מדרגות מלון ציון החיפאי: זוג צעיר, שנישא אך שלושה ימים לפני כן ומבלה עתה את ירח-הדבש שלו. הוא: גבר אלגנטי, גבה-קומה וחסון, פנים מר-צינים. זהו טום אמבויה (32), מנהיג אגודי הפועלים של קניה, אחד הכוכבים הצעירים של אפריקה השחורה. היא: פניה מחוסבים ויפים, תמירתי-גו, לבושה בטעם ומלאת חן. זוהי פאמלה אודהדה, בתו של ראש-שבט גדול, אשתו השלישית של המנהיג הצעיר. שלא כשתי נשותיו הקודמות נשא את פאמלה (23) בכנסיה קתולית. כמוהו שלם לאביה 16 ראשי-צאן. (אילו רציתי להיות טובילב, הייתי דורש 12; נוקשה — 16. אבל שום אישה אינה שוה יותר מ-24 ראשי-צאן, אמר אביה.)

ענה עמדה השניים בשמש של בוקר יש-ראלי נעים והתבוננו בנוף.

כיצד לבדלת היום? השאלה המעסיקה כל זוג צעיר במצב זה לא העסיקה, בעצם, את פאמלה וטום אמבויה. תוכניתם היתה מוכנה מראש. דאגו לה אנשי הועד הפועל של ההסתדרות. צעדס הראשון, ב-בוקר זה: ביקור אצל אבא חושי, בנין עיריית חיפה.

החזאי קבע אמנם כי אותו בוקר יהיה חם מן הרגיל, אך ברוחב נשבה רוח תוקה. פאמלה מיהרה ללבוש את מעלה הלבן. שתי זקות הליכה, הצדעה צבאית משני סורגי העירייה, והבילוי החל.

נוף ותוכניות. אחרי פתיחה מתוקה זו, ביקור בקריית הטכניון, בהדרכתו ה-אישית של מהנדס העיר, יוסף כהן. השייך רה הקטנה בחרה בדרך הארוכה ביותר, כדי לאפשר לזוג הצעיר לראות ולהשכיל: שורות הרקלים, שיכוני קריית-אליעזר החד-שנים. ליד המיצפה ברחוב יפה-נוף, נעצרו.

שם התגלה מראה עוצר-נשימה: חיפה ה-עיר, הנמל, צוקי ראש-הניקרה, מורדות חומון המשולגים. מההנדס הסביר לאורח החשוב את תוכניות פיתוח העיר, את מימדי התנועה בנמל. פאמלה לא השכילה: היא העדיפה להישאר במכונית.

אחר-כך — קריית הטכניון. פרופסור חביב קיבל את פני הזוג, הובילו לספרייה. שם זכו השניים להרצאה קצרה וממצה על הטכניון, מעמדו המדעי, תוכניות הלימוד שלו. ובעיקר: תוכניותיו המיוחדות לסטר-דנטים מאפריקה ומאסיה. "הנה חוברת בה נמצא את כל הפרטים. בבקשה, שתי חוברות."

טום האוין כבוכדראש לכל מלה. מן הסתם נזכר בלימודיו שלו באוכספורד. נציג הטכניון גילה להם כי הטכניון מת-עתד לפתוח קורס חדש, לתלמידות מאפ-ריקה. ילמדו ניהול בית, תורת התזונה וכי. "זה בחדאי יעניין את הגברת אמבויה," ציינו.

"כן, בחדאי," אמרה הגברת אמבויה, בוגרת מיכללת אוהיו, ארטיסטית, וחזרה לש-תיקתה. "נשמח מאוד לקבל אצלנו תלמידים מ-ארצו," אמר המארח. אמבויה הביע את תקוותו שהדבר יוכל

(חמש בעמוד 15)

במדינה

(המשך מעמוד 4)

צעים האהובים על התועמלנים הציונים, ויחד איתם על אנשי המודיעין הישראלי, הוא עיבוד שטחי ברוח ציונית של אור-חיים בוודים מן הלאום היהודי, המתגוררים בארצות שמרום הביון של ארצות-הברית מעוניין בהן באופן מיוחד. לאחר עיבוד כזה מגויסים המתאימים ביותר לפעילות הריגול של ישראל...

ספטון דלמאר, באותו נושא: "חומר כה רב מגיע לידי הש.ב. מציונים ומאוהדי הציונות בשירות-הביון הזרים, הן המערב והן מאחורי מסך-הברזל, שתל-אביב הפכה בעולם הביון למעין בורסה בינלאומית של אינפורמציה סודית."

"טרור": "הארגונים הציוניים וה-מפלגות בישראל נהסכו למעשה סטיפים של שרות המודיעין האמריקאי... בהתאם ל-משימה שהוטלה עליה, חוקר שירות-הריגול הישראלי גם אורחים ישראלים אשר יצאו לברית-המועצות ולארצות אחרות של הגוש הסוציאליסטי."

"סאנדריי טלגראף": "ראשי שירות-הביון המערביים רואים את ישראל כשייכת למחנה המערבי מבחינה אידיאולוגית, ומכל מקום, הם עצמם נהנים מזה הידיעות הסודיות, הזורם מציונים בברית-המועצות ובארצות הגוש המזרחי, לא פחות מכך נהנים שירותים אלה מניתוחי המצב הנערכים על-ידי ישראלים, שמוצאם מ-ארצות אלה."

"טרור": "הגיעה השעה שהפרור בוקטורים הציונים יבינו שפעילותם הנת-רנית נגד המדינה הסובייטית מעוררת זעם ושאט-נפש בקרב כל האנשים הסובייטיים, בלי ההדל לאדם האום הם שייכים."

"סאנדריי טלגראף": "הסובייטים מעוניינים ביותר לגלות מה היא האינסופר-מציה המניעה לישראל מציונים בברית-המועצות, ולחסום זרם זה של אינפורמציה."

מאמר עורם למי? ההבדל היחיד בין שני המאמרים הוא שהמאמר בטרור ציין בנוסף לעובדות גם שמות וכתובות מפור-שים. אך המדאיג בפרשה זו אינו ההבדל בצורת ההגבה על שתי הרשימות, אלא ה-עובדה שספטון דלמאר, בניגוד לעמיתו ה-סובייטי, כתב את רשימתו לא רק בהש-ראת הש.ב., אלא בהדרכתו הישירה.

העתונאי הזר הובא למרכזי הביון היש-ראליים, נפגש עם ראשיהם, שהסכימו להת-ראיין על-ידו, הציגו בפניו מיסמכים סר-דיים ושירות-עבודה חדישות, לפיהן יכול היה דלמאר לציין כי הביון הישראלי הוא מהמשוכללים בעולם, עובד באמצעות מחש-בים אלקטרוניים ומכשירי-האזנה משוכללים.

לשום עתונאי ישראלי לא ניתן מעולם לבצע בישראל מה שניתן לעתונאי הזר. יתר על כן: ישראל שהיה מתעניין בנוש-אים בהם התעניין דלמאר, היה צפוי למא-סרעולם לפי חוק בטחון המדינה, ולעונש-מרת אילו עשה זאת בעיתות מלחמה.

אלא שעובדה זו לא הסרידה את עסקני-משדד הבטחון. למען תאחר הפירסומת ה-חולנית שלהם, הם היו מוכנים להציג את-סודות המדינה השמורים ביותר לעתונאי